

ՇՈՒՇԱՆ ՉԱՏՈՒՆՑ

«Գլաճոր» համալսարանի ժուռնալիստիկայի ֆակուլտետի մամուլի ու տեսության ամբիոնի ասպիրանտ

ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՉՆՀԱԼԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻ «ԱՎԱՆԳԱՐԴՈՒՄ»

1950-60-ական թվականներին մեծ վերելք ապրեց հանրապետության ժողովրդական կրթությունը: Արդեն 1965-ին դպրոցների թիվը հասնում էր 1500-ի, ուր սովորում էին 593 հազար աշակերտներ: 1956-60-ական թթ. կրթության կարևորագույն ուղղություն դարձավ պոլիտեխնիկական կրթության իրագործումը հանրակրթական դպրոցներում, իսկ նոր առարկաները, ինչպիսիք էին՝ հանրօգուտ աշխատանքը, տնարարությունը, ձեռքի աշխատանքը, որոնք աշակերտներին հնարավորություն էին տալիս տիրապետելու տարբեր մասնագիտությունների նորություններին, աշխատանքային և մասնագիտական փորձ ձեռք բերելու դեռ դպրոցական նստարանից սկսած:

Մեծ ուշադրություն դարձվեց միջնակարգ մասնագիտական կրթությանը և արդեն, 1965-ին՝ Հայաստանում տեխնիկումների թիվը հասավ 42-ի, ուր սովորում էին 23 հազար պատանիներ ու աղջիկներ: Ընդլայնվեց երեկոյան ուսուցման ցանցը միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններում, որտեղ բացվեցին նաև երեկոյան բաժիններ:

Նոր ուսումնական մասնաշենքեր կառուցվեցին Երևանի պետական համալսարանի, պոլիտեխնիկական, գյուղատնտեսական ինստիտուտների համար: Վեր բարձրացան նաև ուսանողական հանրակացարանների մասնաշենքերը: Արդեն 1959-ին Լենինականում և Կիրովականում բացվեցին Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի մասնաճյուղերը:

1967-ին հանրապետության բուհերում դասախոսում էին 2865 մասնագետներ, որից 190-ը դոկտոր-պրոֆեսորներ, 1120-ը գիտության թեկնածուներ: Նույն թվականին հանրապետության բուհերում սովորում էին 44 հազար ուսանող՝ 134 մասնագիտությունների գծով¹:

Հայաստանում դպրոցների ընդլայնված ցանցը ամենաբարձր ցուցանիշը ուներ ողջ ՍՍՀՄ-ում: Օրինակ, մեր հանրակրթական դպրոցների 70 տոկոսը արդեն 1980-ին միջնակարգ էր, շարունակ-

վում էր ընդլայնվել երեկոյան դպրոցների ցանցը, որը, սակայն, եթե հայրենական պատերազմից հետո անհրաժեշտություն էր, ապա դրա կարիքն արդեն չկար այս շրջանում, որովհետև դրանցում ուսուցումը մեծ մասամբ ձևական բնույթ էր կրում: Դեռևս անբավարար էր բարձրորակ մանկավարժական կադրերի պատրաստման գործը, հատկապես գյուղական դպրոցներում, որտեղ մասնագետների կարիքը շատ էր զգացվում: Միայն էին կազմվում ուսումնական ծրագրերը, որոնք պարունակում էին կուսակցական ու պետական օրգանների հրահանգները, որտեղ հաշվի չէին առնվում տեղական, ազգային առանձնահատկությունները: Մեծ աշխատանք տարվեց բուհերում գիտության խրախուսման ուղղությամբ: Նոր լաբորատորիաներ բացվեցին Երևանի պետական համալսարանում, բժշկական, պոլիտեխնիկական ինստիտուտներում, բացվեցին նաև գիտահետազոտական նոր բաժիններ: Չավեշտական էր, որ բոլոր բուհերում, անկախ նրա ուղղվածությունից, պետք է անպայմանորեն անցնեին ԽՍՀՄ պատմությունը, Մարքս-Լենինյան փիլիսոփայությունը, գիտական կոմունիզմ և աթեիզմը: Ավելին, գիտական կոմունիզմը պետական քննություն էր բոլոր բուհերում:

«Չարգացած սոցիալիզմի սոցիալական կարևոր առանձնահատկություններից մեկը, - գրում էր Ռ. Մովսիսյանը, - ՍՍՀՄ ազգերի, ազգությունների և ազգային խմբերի ներդաշնակ, բարեկամության ու համագործակցության հարաբերություններն էին: Իսկ սրան, ըստ հեղինակի՝ կուսակցությունը հասել էր հետևողականորեն կենսագործելով լենինյան ազգային ծրագիրը, ապահովելով բոլոր ազգերի տնտեսական, կուլտուրական, սոցիալ-քաղաքական և գաղափարական ներդաշնակ զարգացումը ստեղծելով նրանց միջև իրական հավասարություն»²:

Ժողովրդական կրթության վիթխարի ծավալի մասին է գրում նաև Լ. Բրեժնևը, ըստ որի հանրակրթական դպրոցներում, միջնակարգ մասնագի-

www.lawinstitute.am

տական և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում այդ թվականներին սովորում էին 60 միլիոն մարդ³։

Կուսակցության առաջադրանքներն անշեղորեն կատարելագործելով միշտ էլ աչքի են ընկել Երևանի պետական համալսարանի կոմերիտականները։ Նրանք միշտ էլ հանդես էին գալիս նոր նախաձեռնություններով, ձեռք բերում մասնագիտական հարուստ գիտելիքներ։ Ահա ինչու համալսարանի կոմերիտականներից շատերը հետագայում դարձան հմուտ կոմերիտական և կուսակցական աշխատողներ։ Այս առիթով ահա, ինչ է գրում ակադեմիկոս Հրաչիկ Միմոնյանը. «Գաղափարական-քաղաքական աշխատանքի և կոմունիստական գիտակցության ձևավորման հարցերը կուսակցությունը համարել է սոցիալիստական հասարակարգի նոր էտապի կարևորագույն հարցեր, նշելով, որ կոմունիզմի կառուցման գործը անկարելի է առաջ տանել առանց իրեն՝ նոր, բազմակողմանի զարգացման, առանց մարդկանց կուլտուրայի, կրթության, հասարակական գիտակցության բարձրացման»⁴։

Նոր մարդու աշխարհայացքի ձևավորման գործում առաջնակարգ դեր ունեին մանկապարտեզները, պիոներական կազմակերպությունները, դպրոցները, միջնակարգ մասնագիտական հաստատությունները, բուհերը։ Մամուլը հետևողականորեն անդրադարձել է այս բոլոր հասարակությանը հուզող հարցերին, սրտացավ վերաբերմունք դրսևորել այս բոլորի նկատմամբ։ Նման վերաբերմունքի արգասիք է Մանդալյանի «Մայրական հոգատար ձեռքերում» հոդվածը՝ մայրաքաղաքի Դիմիտրովի անվան մուրմանկապարտեզի մասին, որի աշխատողները մայրական սիրով ու հոգատարությամբ են շրջապատել բոլոր 300 սաներին⁵։

«Ավանգարդը» բազմաթիվ այցեր է կատարել դեպի հանրապետության պիոներական ճամբարներ, խոսել կատարված լավ գործերի, հոգսերի ու թերությունների մասին, որոնք շուտափույթ լուծում են պահանջել։ Մասնավորապես «Ծաղկածորի ծաղիկները» Մ. Գալշոյանի ակնարկը նվիրվել է պիոներական ամռանը։ Մարդկության «ծաղիկները»՝ մեր հրաշք մանուկները իրենց անհոգ հանգիստն են անցկացնում ծաղիկների գրկում։ Նրանք իսկապես շրջապատված են հոգատարությամբ։

Պիոներիայի ծննդյան օրվա կապակցությամբ «Պիոներների հյուրն էր ՀԿԿ Կենտկոմի

առաջին քարտուղար Յա. Չարուբյանը» հոդվածն էր, որին ջերմորեն են ընդունել մեր երեխաները, հետաքրքրվել հանրապետության առաջնահերթ խնդիրների մասին, նաև ներկայացրել իրենց պահանջները⁶։ Իսկ մի քանի համարներ անց «Պիոներ կանչը» քառասուն տարեկան է» հոդվածն է, և ՀՍՄՀ Գերագույն խորհրդի հրամանագիրը՝ թերթը պատվոգրով պարգևատրելու մասին՝ երեխաների կոմունիստական դաստիարակության գործին ակտիվորեն մասնակցելու համար։

Թերթն ուշադրության կենտրոնում է պահել հանրակրթական դպրոցների առօրյան՝ տեղ տալով նաև այնպիսի կարևոր հարցերի, ինչպիսին էր դպրոցականի օրվա ռեժիմը։ Այս թեմային է անդրադարձել բժիշկ Ռ. Փարսադանյանը իր բժշկական գրույցում, որն օգտակար էր ինչպես մանկավարժական կոլեկտիվներին, այնպես էլ ծնողների համար⁷։

«Մոտենում են քնությունները» հոդվածն անդրադարձել է տարեվերջի ավարտական, փոխադրական և հասունության վկայականների քնություններին, այսինքն, երբ դպրոցները թևակոխում են ուսումնական տարվա ամենապատասխանատու շրջան, երբ հաշիվ են տալիս ոչ միայն աշակերտները, այլ նաև ուսուցչական կոլեկտիվը, ամբողջ դպրոցը⁸։

Ս. Անթոյանի «Աշակերտներին զինել կայուն գիտելիքներով» հոդվածը պատվիրված է։ Բանն այն է, որ հեղինակը բուհերի ընդունելության քնությունների հայոց լեզվի և գրականության հանձնաժողովի անդամ է, և այն եզրակացությանն է հանգել, որ հանրապետության որոշ դպրոցներում անհանդուրժելիորեն վատ են մայրենի լեզվի և գրականության ուսուցումը։ Յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է լուրջ հետևություն անի այս հոդվածի փաստերից և անպայմանորեն ձգտի իրեն վստահված աշակերտներին զինել բարձր գիտելիքներով⁹։

«Կանաչ ճանապարհ երկարօրյա դպրոցներին» հոդվածն այն կարծիքն է արտահայտում, թե դրանք դրական արդյունք են տալիս, համախմբվում են երեխաների կոլեկտիվները, բարելավվում են առաջադիմությունը ու կարգապահությունը, ծնողներին օգնում են իրենց երեխաներին դաստիարակելու և խնամելու գործում։

Թերթն ուշադրության կենտրոնում է պահել նաև բաների դպրոցների հարցը։ Այս թեմային է անդրադարձել Ս. Գևորգյանը «Ինչ է կատարվում

համար 20 երեկոյան դպրոցում» հողվածում, ուր հեղինակը սրտի ցավով է արձանագրում, որ դասերին չեն ներկայանում աշակերտների կեսից ավելին, այնինչ բոլորը ներկաներ են ստանում: Միջանցքներում ծխում են, աղտոտում, դաս չեն պատասխանում ոչ մեկը, չեն օգտագործվում դիտակտիկ պարագաներ, լաբորատորիաներ ոչ ոք չի հաճախում¹⁰:

Լուսավորության մինիստրության դպրոցների վարչության տեսուչ Վ. Գրիգորյանի «Լուրջ ուշադրություն երեկոյան դպրոցներին» հողվածը նույնպես այդ դպրոցների բարձրագույն փիճակի մասին է, իսկ հողվածագրի եզրակացությունը մեկն է՝ ձեռք ձեռքի պիտի տան կոմերիտական կազմակերպությունները, հիմնարկ-ձեռնարկությունների կոլեկտիվները և դպրոցների մանկավարժները, այլապես դրական արդյունք սպասելն անհնարին է¹¹:

Հանրապետության տեխնիկումների, պրոֆտեխնիկական ուսումնարանների հոգսերի և առօրյայի մասին «Ավանգարդը» ընդարձակ տեղ է հատկացրել: Համարյա բոլոր համարներում թերթը շոշափում է դպրոցների պոլիտեխնիկացման հարցեր՝ երկրի տնտեսությանը երիտասարդ ու բանիմաց կադրեր տալու ակնկալիքով: Թերթը չի մոռացել դպրոցների արհեստանոցների խնդիրները, որոնք պետք է կահավորել գիտության վերջին խոսքով, որպեսզի դպրոցական կամ տեխնիկումի ուսանողը մասնագիտական հմտություն ստանա հենց դպրոցում կամ տեխնիկումում:

Մ. Մուրադյանի «Նրանք հրավերի չեն սպասում» ակնարկը Հոկտեմբերյանի գյուղատնտեսական տեխնիկումի շրջանավարտ Անուշավան Վարդանյանի մասին է, որը 24 տարեկանում արդեն դարձել է Ապարանի շրջանի Թբուջուր գյուղի կոլտնտեսության կոմպլեքսային բրիգադի բրիգադավար, որի բոլոր 75 անդամները վստահում են երիտասարդ մասնագետին¹²:

Թերթը հայտնում է, որ Քաջարանի համար 16 պրոֆտեխնուսումնարանը սովել է իր 1000-երորդ շրջանավարտը: Ուսումնարանը արտադրություն է ուղարկում որակյալ հյուսներ, ներկարարներ, քարտաշ-որմնադիրներ, փականագործներ, էլեկտրաեռակցողներ, որոնք բոլորն էլ իրենց արտադրական պրակտիկական անցել են Ագարակի պղնձամոլիբդենային կոմբինատում:

Թերթի 1964 թ. 130-րդ համարը ամբողջությամբ նվիրվել է հանրապետության պրոֆտեխնի-

կական ուսումնարանների առօրյային, հոգսերին ու նվաճումներին:

Վլադիմիր Մուրադյանի «Իսկ ու՞ր է այդ կոլեկտիվը» հողվածը Երևանի գյուղմեխանիզացիայի տեխնիկումի ուսանող Ֆրիկ Մարտիրոսյանի մասին է, որին խուլիզանության համար վտարել են տեխնիկումից, սակայն նա բողոքում է տարբեր ատյաններ, թե վտարելու փոխարեն կոլեկտիվը պիտի վերադաստիարակեր, այնինչ կոմերիտական կազմակերպությունը, տեխնիկումի ղեկավարությունն ընտրել են հեշտ ճանապարհը¹³:

«Մի նամակի հետքերով» թերթը տպագրել է Հենրիկ Աբրահամյանի «Որտե՞ղ է ձեր խիղճը» հողվածը, ուր նա խոսում է Գագարին ավանի համար 21 գիշերօթիկ դպրոցի ուսուցչուհի Էվելինա Սարգսյանի նամակի մասին: Նա ավարտել է Բաքվի մանկավարժական ինստիտուտը, եկել է Հայաստան, սակայն նրա նկատմամբ անմարդկային վերաբերմունք են ցուցաբերում դպրոցի տնօրեն Սուրեն Անտոնյանը և ողջ ուսուցչական կոլեկտիվը¹⁴:

Վ. Շողերյանի «Մոռացության տրված ինստիտուտը» հողվածը ուսուցիչների կատարելագործման ինստիտուտի մասին է, որտեղ չնայած ինչ-ինչ հաջողություններ արձանագրվել են, բայց չափազանց շատ են նաև թերությունները: Օրինակ, նրանց աշխատակիցները շրջաններ են մեկնում 10 – օրյա գործուղման, սակայն այն ավարտում են մեկ օրում, նախ՝ վարձատրվելով 10 օրվա համար, առանց մեթոդական օգնություն տեղերում ցուցաբերելու, առանց բաց դասեր, դասալսումներ կազմակերպելու:

«Ավանգարդը» բուհական հարցերը համարում է առաջնային, քանզի միայն սրանց արժանի շրջանավարտներն են, որ ապահովելու էին երկրի առաջադիմությունը բոլոր բնագավառներում: Թերթը տպագրել է Ռաֆայել Արամյանի «Ուսանողների մոտ» հողվածը Երևանի պետական համալսարանի երկրորդ հանրակացարանի ուսանողական թաղամասի առօրյայի մասին, անդրադարձել ուսանողներին հուզող բազմաթիվ հարցերի:

Ջերմ ու սրտառու է Լյուդվիգ Կարապետյանի «Քննությունները բուհերում» հողվածը, ուր նա խոսում է Երևանի պետական համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի հայոց լեզվի և գրականության բաժնի ուսանողներ Հենրիկ Ավետիսյանի, Ռոբերտ Արզումանյանի, Ժենյա Քալանթարյանի, Ալբերտ Խառատյանի և այլոց գերա-

զանց գնահատականների մասին:

«Կապը արտասահմանի հետ» վերտառության տակ թերթը հաղորդում է, որ Երևանի բժշկական ինստիտուտի հյուրն էր ԱՄՆ-ի Տեխաս նահանգի համալսարանի պրոֆեսոր Ա. Փախչանյանը, որը ծանոթանում էր ինստիտուտի կյանքին ու նվաճումներին: Նա դասախոսություն է կարդացել «Էքսպերիմենտալ բժշկության և բիոլոգիայի մի քանի արդի հարցերի շուրջ» թեմայով, ցուցադրել գիտական մի քանի կարճամետրաժ կինոնկարներ¹⁵:

Եվ չնայած կուսակցության ջանքերին երիտասարդության ու աշխատավորության կուլտուրկենցաղային սպասարկման աշխատանքի պայմանները բարելավելու, նրանց հանգիստը լավագույն ձևով կազմակերպելու ուղղությամբ, բայց

դեռևս բավարար չէին երիտասարդության շրջանում կատարվող դաստիարակչական աշխատանքները, շրջանավարտներից շատերը խուսափում էին գյուղ աշխատանքի մեկնել, որովհետև գյուղերում նրանց համար անհրաժեշտ պայմաններ չկային, ցածր էր վարձատրությունը:

Չնայած ձնհալի տարիներին բացախսության տարրեր նկատվում էին, սակայն չէր մոռացվել նաև հին ավանդույթը՝ խորհրդային գրաքննությունը, որի պատճառով էլ շատ հաճախ թերթի աշխատակիցները չէին կարողանում բացորոշ արտահայտվել, սակայն ի պատիվ նրանց և թերթի գլխավոր խմբագիր Լորիս Կրոյանի կարողանում էին ընթերցողներին ներկայացնել նաև օբյեկտիվ փաստեր, որը, թեև մեծ դժվարությունների հետ էր կապված:

¹ Տե՛ս Կարապետյան Մ., Գևորգյան Հ. «Խորհրդային Հայաստանը 1920-1991թվականներին», Եր., 2007թ., էջ 409:

² Տե՛ս Մովսիսյան Լ. «Կուսակցության ղեկավարների աճը կոմունիստական շինարարության արդի էտապում», Երևան, 1972թ., էջ 237-238:

³ Տե՛ս Բրեժնև Լ. «Սոցիալիզմի մեծ հաղթանակի 50 տարին», Եր., 1967թ., էջ 40:

⁴ Տե՛ս Սիմոնյան Հր. «Կոմունիստական դաստիարակչության մի քանի հարցեր», Եր., 1967թ., էջ 40:

⁵ Տե՛ս «Ավանգարդ», 1965թ. համար 9:

⁶ Տե՛ս Նույն տեղում, 1965, համար 60:

⁷ Տե՛ս «Ավանգարդ», 1956, համար 23:

⁸ Տե՛ս «Ավանգարդ», 1956, համար 50:

⁹ Տե՛ս Նույն տեղում, համար 99:

¹⁰ Տե՛ս Նույն տեղում, 1957, համար 44:

¹¹ Տե՛ս Նույն տեղում, 1965, համար 22:

¹² Տե՛ս «Ավանգարդ», 1961, համար 68:

¹³ Տե՛ս Նույն տեղում, 1960, համար 60:

¹⁴ Տե՛ս Նույն տեղում, 1964, համար 46:

¹⁵ Տե՛ս «Ավանգարդ», 1961, համար 28: